

Михайло Грушевський

Іван Франко

Михайло Коцюбинський

Леся Українка

Володимир Тисьченко

Ольга Кодлянська

Гнат Кошківський

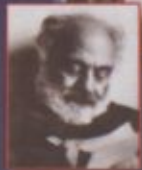
Басиль Смерак

Леся Курбас

Олександр Довженко

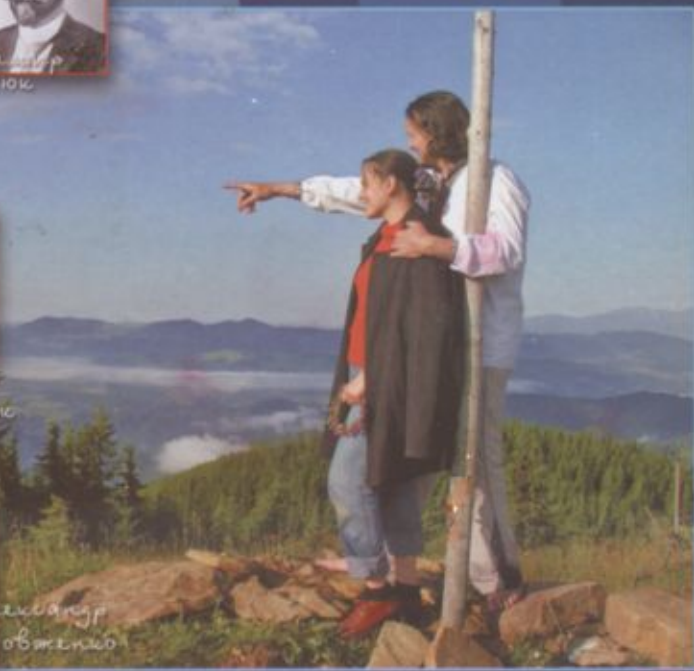

Сергій Паружанов

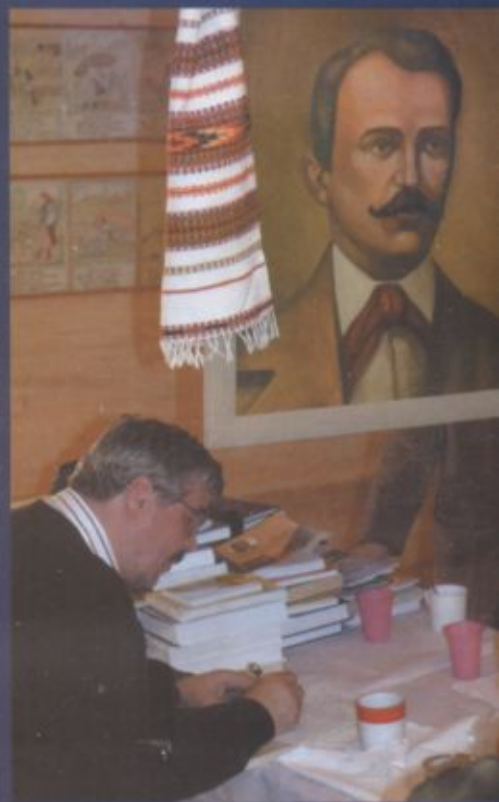
Іван Миколайчук

КРИВОРІВНЯ

Літературно-меморіальний музей

Івана Франка

Церква Різдва Пресвятої Богородиці 18...

Плебанія "Сонячна хата"

Схід сонця на горі Ігрець

Гуцулка "Люба"

Микола ДЗУРАК

**Літературно-меморіальний
музей Івана Франка
в Криворівні
Путівник**

"Лисаний Камінь"

Косів
2007

...БАЖАВ ДЛЯ СКОВАНИХ ВОЛІ,
БАЖАВ ДЛЯ НЕЩАСНИХ ДОЛІ
і РІВНОЇ ПРАВДИ ДЛЯ ВСІХ...

«...Благословенний закуток нашого краю,
заселений гуцулами...»

Іван Франко

Якщо ви хочете побувати в Карпатах, відчутти дихання гір, помилуватися гірськими пейзажами і пам'ятками архітектури і природи, послухати мелодійне звучання кришталевих струмків і водоспадів, таємниць Довбушевих церков, Ігреця, то пропонуємо відвідати Криворівню – Українські Атени, Українську Швейцарію.

Під час мандрівок ви дізнаєтесь про славне минуле цього села – про рух опришків Олекси Довбуша, Івана Бойчука, останнього опришка Дмитра Марусяка. Ви дізнаєтесь про перебування у цьому селі видатних діячів української культури – І.Франка, Лесі Українки, О.Кобилянської, М.Коцюбинського, М.Грушевського, Гната Хоткевича та багатьох інших, коли побуваєте у Літературно-меморіальних музеях Івана Франка, М.Грушевського, хаті-г'ражді Харуків, садибі Параски Плитки-Горицвіт – де свято зберігається все, що зв'язане з перебуванням у селі найкращих синів і дочок нашого народу.

«Зачарований Криворівнею! Вітаємо цю землю, цю красу Карпат, що мовби зберегла на собі погляд великих синів і дочок нашого народу» – писав Олесь Гончар у 1965 р.

ЕКСКУРС У МИНУЛЕ

Село Криворівня вкінці XIX – на початку XX ст. стало так би мовити своєю столицею-літнівкою, де в різні роки перебували, жили і творили найкращі сини і дочки нашого письменства. Як відомо, впродовж літніх місяців 1901-1904, 1906-1907, 1909-1914 р.р. у цьому мальовничому куточку Карпат над Чорним Черемошом відпочивав, писав свої безсмертні твори Іван Франко. Свіжим карпатським колоритом віє від його поезій та оповідань. Тут його відвідували Леся Українка, Гнат Хоткевич, Михайло Коцюбинський, Олександр Олесь, Антін Крушельницькій, Михайло Грушевський, Володимир Гнатюк, Володимир Шухевич, Іван Труш, польський письменник Станіслав Вінценз.

ЗАЛ

Він жив отут над Черемошом диким
У скромній хаті бідного гуцула.
Немов струна, на людський біль великий
Його душа відповідала, чула.

Л. Забашта

Експозиція розпочинається із характеристики соціально-економічного становища Гуцульщини XIX – початку XX ст.

На стіні – цікаві фотодокументи кінця XIX ст.: загальний вигляд старого села, примітивний обробіток землі, лісоруби на лісорозробках. Тут же знаходиться історична довідка про село Криворівню, історичні документи. У них, зокрема, читаємо: «Село Криворівня розташоване в горах Карпатах на північно-східному схилі Чорногірського хребта, на висоті 560 м над рівнем моря. Перша письмова згадка про Криворівню відноситься до 1654 року.

Одним з перших розповів про подорож на Гуцульщину поет і педагог, член славної «Руської трійці» Яків Головацький у дорожніх листах «Мандрівка по Галицькій і Закарпатській Русі». На Прикарпатті він бував в різних містах: Болехові, Долині, Калуші, Станіславові, Коломії, Косові, в селах Пістинь, Яворів. І під час цієї подорожі в 1839 році відвідав він село Криворівню. Ось так він описував вид села: «Це вузька рівнина між двома пасмами гір, по якій в'ється Черемош у різних вигонах, то по один, то по другий. Хати збудовані вздовж ріки...».

Згідно переказів старожилів села Харук Параски Миронівни, Потяка Миколи Івановича, Тарновецького Миколи Ільковича, Дзурака Івана Пилиповича та інших відомо, що колись першим поселенцем нашого села був утікач з Поділля, який втік від переслідування за участь в повстанні проти панського гніту. Поселився він у горах. Куди ще не досягла влада польської феодальної держави.

Він був на одну ногу кривий, можливо, під час втечі поранило його. Тому, що він оселився на рівнині біля Черемошу, говорили старожили: «Підем до Кривого, що живе на рівні» – Криворівня.

По-друге, село Криворівня одержало таку назву через те, що знаходиться в долині ріки Чорного Черемошу, який зміійкою в'ється вздовж села і утворює криві повороти і невеличкі рівнини, тобто криво і рівно, або латинською літерою «S».

У 1660 р. в с.Криворівня мешкали Стефан Онищук, Василь та Іван Павлюки, Павлик Лазорів та інші.

У 1880 році в селі був 481 будинок, проживало 1833 чоловіки, з них 1744 українців, 17 поляків, 72 євреї.

Селяни Криворівні брали участь у боротьбі з

гнобителями, зокрема в опришківському русі, очолюваному Олексою Довбушем.

У 1886 році громада села заплатила річних податків на суму 3852 злотих. Злидні, антисанітарні умови спричинялися до різних захворювань, тут раз по раз спалахували епідемії.

У 1885 році вперше відкрито однокласну школу. Тяжкі матеріальні умови не давали змоги вчити дітей навіть в такій школі. В 1889 році до школи ходила тільки 71 дитина із 189 дітей шкільного віку, 90 відсотків гуцулів були неписьменними.

На початку ХХ ст. в Криворівні пожвавлюється громадсько-політичний рух завдяки перебуванню тут І.Франка та інших видатних діячів культури. В 1906 році була відкрита читальня «Просвіта». Сюди приїздили відомі українські письменники Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Осип Маковей, Олександр Олесь, Гнат Хоткевич, етнографи Володимир Шухевич і Володимир Гнатюк.

Криворівня була одним із осередків народного мистецтва, зокрема різьби по дереву, художньої обробки металу. Тут жили майстри Василь Якіб'юк, Василь Харук, Іван Харук, Лукин Харук, Михайло Гартич, Юрій Данилюк, Іван Мого рук.

Ще навчаючись у гімназії, І.Франко чув про чарівний гуцульський край, а пізніше уважно стежив за літературою, що розповідала про Карпати.

Вперше побачив Гуцульщину молодий І.Франко у березні 1880 року. Важке матеріальне становище після першого арешту, що тривало 9 місяців у 1877-78 роках, змусило письменника шукати заробітків. З цією метою він поїхав до села Нижній Березів на Коломийщині, де

мав підготувати до іспиту на атестат зрілості свого приятеля Кирила Геника.

По дорозі до Нижнього Березова у селищі Яблуневі 4 березня 1880 року І.Франка і заарештували і відправили до Коломийського окружного суду. Його звинуватили у соціалістичній пропаганді. Саме в цей час у селі Москалівці біля Косова селяни – брати Фокшеї – відмовились платити податки і вчинили замах на війта. При обшуці у них знайшли видання творів І.Франка, М.Павлика, журналів «Дзвін», «Молот», «Дрібну бібліотечку». Були ув'язнені і сестри Ганна та Параска Павлики, які поширювали журнал «Дзвін». Всього було арештовано 18 чоловік.

У листі до М.Драгоманова від 26.04.1890 р. І.Франко так писав про своє друге ув'язнення: «З початком (мабуть, в березні) 1880 року я виїхав в пов. Коломийський до К.Геника до Березова, щоб там пробути якийсь час, по дорозі був арештований в Яблуневі і потім ураз із К.Геником, Ковцуняком і ще кількома іншими пришпилений до процесу, що вівся в Коломійі проти сестер Павликівен і селян Фокшеїв».

В тюрмі письменник постійно спілкувався із заарештованими селянами, вислуховував їх сумні історії, записував народні пісні, приповідки. І основне – наполегливо працював над своїми творами.

В коломийській тюрмі народився вірш «Гімн» («Вічний революціонер»), а також із циклу поезій «Думи пролетарія», «Нічні думи», «Скорбні пісні», «Веснянки», поема «Ботокуди», оповідання «На дні».

Після звільнення з в'язниці 4 червня 1880 року І.Франка у супроводі жандарма відправили до «місця уродження» — села Нагуєвичів.

«Цей транспорт по поліцейських арештах в Коломиї, Станіславові, Стрию і Дрогобичі належить до найтяжчих моментів в моїм житттю», – згадував І.Франко.

У вітринах експонуються оповідання «На дні» та світлини міст Коломия, Косів, села Нижній Березів, тут же поруч – невеличка книжечка «В дорогу», яка свідчить про глибоке вивчення письменником нашого краю.

За ініціативною І.Франка навесні 1884 року львівські студенти вирішили влаштувати екскурсію по Прикарпаттю і Гуцульщині. Франко підготував реферати на суспільно-політичні та літературні теми і мав їх виголосити під час подорожі по містах та селах, склав віршовану програму екскурсії під назвою «Українсько-руська студентська мандрівка літом 1884 року». Ця програма була видана окремою брошурою. Цікаве в ній те, що у віршованій формі поет зобразив життя тих міст і сіл, через які мали пройти екскурсанти, показав глибоку соціальну несправедливість, що панувала в краї. Так, 17 серпня студенти мали прийти в Жаб'є (з 1962 р. – Верховина) і поет пише:

«Ось Жаб'є, гуцульська столиця, нема, –
Мовляють, – села понад Жаб'є,
І більшого лиха шукати дарма,
Чи ж люд той зовсім воно заб'є?».

18 серпня – село Устеріки. І тут знову читаємо:

«Що Черемош Чорний і Білий отут
Спливають – се не дивниця:
Адже ж мусять спливатися десь; та сей кут
Цікавий, бо є в нім пивниця.
Не пиво лежить в ній: гуцульська кров
На стінах ще ржавіє й до-дня;
Мандатом Грдлічка опришків поров,
В тій ямі – гуцульська се Кодня».

У 1898 році Іван Франко з своєю сім'єю прибуває глибше на відпочинок у село Довгополе, яке знаходиться на Білому Черемоші. Зупинилися у священника Івана Попеля. Якоїсь одної ночі у Франків розболілись зуби. Отець Іван порадив до місцевого лікаря Андрія Освінцінського (Мандрика). І.Франко сидів у одному куті, дружина письменника Ольга Франко – в другому. Освінцінський розповідав легенди, перекази і непомітно вирвав болючі зуби у Франків. На основі розповідей старого гуцула Освінцінського і народилося оповідання «Гуцульський король».

У 1898 році в селі Довгополі біля церкви Іван Труш намалював з натури два портрети з Івана Франка. Тут же фотографії села Довгополе.

З 1901 по 1914 роки, крім 1905, 1908 років, Франко щоліта приїжджає до Криворівні. Мальовниче село, що довгою стрічкою простягнулося вздовж бурхливого Черемошу, полонило письменника. Тиша, спокій, дзвінкий шум ріки, прозоре, чисте гірське повітря, величні громади гір «малого села гуцульського» заспокоювали його напружені нерви.

А в 1903 р. І.Франко в своїй поемі «Терен у нозі», яку присвятив Зеновії Бурачинській (вона збирала пісні, перекази, легенди і надсилала письменникові у Львів) передав вид на Криворівню так:

...Ось Черемош під нами ізвився,
Як гадюка та срібно-зелена:
Він шумить, клекоче, мов скажений,
Під горбком гризе скалистий берег.
Та над ним в святочному спокою
Гріється мале село гуцульське.
Понад берегом стежки стрічками,

На стежках то легіні купками,
То гуцулки в горбатках червоних,
Дітвора купається край мосту,
На шкаф'ятах їдуть господарі,
Пишно їде дівчина-гуцулка,
Пишно їде і сигаро курить».

Тут він відпочивав від метушні і гамору великого міста, від мерехтіння рядків друкованих і рукописних листків на редакторському столі.

Спочатку сім'я І.Франка жила у старого гуцула Проця Мітчука – Ціміюка на правому березі Черемошу. Старого Мітчука називали знахарем, він займався лікуванням травами, знав силу-силенну переказів і легенд.

В експозиції музею подана фотографія хати Проця Мітчука.

А з 1906 р. – в господаря цієї хати, де зараз музей, – Василя Якіб'юка. Це та сама хата, тільки реставрована. На світлині ви побачите, як вона виглядала перед Першою світовою війною. Сам господар був різьбяр, фотограф, лікар-самоук, дружина Анна, яка готувала їсти письменникові. Декілька разів Франко приїжджав із своєю сім'єю. У нього було четверо дітей: три сини і одна дочка. На фотографії ви бачите: його дружина Ольга Федорівна (1864, с. Бірки на Сумщині – 17.07.1941 р., Львів) – громадська діячка і видавець, дочка дрібного поміщика, титулярного радника. Разом з І.Франком видавала журнал «Життє і Слово» (1894 – 1897). О.Хорунжинська вчилася у Харкові в інституті шляхетних дівчат, а потім у Києві закінчила Вищі жіночі курси. В Києві, буваючи в родинях Житецького, Лисенка, Ігнатовича, запізналася з поступовими демократичними ідеями.

16 травня 1886 року відбувся її шлюб з І.Франком.

Весільні гості, зокрема П.Житецький, в тості казали, що цей шлюб є символом єднання Західної і Східної України. Щоб уникнути неприємностей зі сторони російської влади, молоді цього ж вечора виїхали до Галичини, але Львів зустрів їх холодно. Ольга гордилася своїм чоловіком, а він робив усе, щоб їй не було сумно за рідним краєм.

Старший син Андрій (16.07.1887 р., Львів – 7.04.1913) записував у Криворівні, Микуличині, Берегометі приповідки, пісні. У 1912-у році закінчив Львівський університет і як вчений, видає в записках НТШ ґрунтовну наукову розвідку «Григорій Ількович, як етнограф». Писав він вірші, а коли батькові паралізувало руки, був його помічником, доглядав його, допомагав, писав його твори, в тому числі трагічний трактат «Історія моєї хвороби», каталогізував книги батькової бібліотеки, вів його листування.

Завдяки Андрієві побачила світ праця Івана Франка «Галицько-Руські народні приповідки». У передмові до третього тому, що вийшов у 1910 році, Іван Франко написав: «На закінчення складаю щиру подяку моему синові Андрієві, без якого помочі і дуже старанного співробітництва, я при владності обох рук не міг би був повести своєї праці так, як вона фактично dokonана. Особливо немало праці задав він собі в систематичнім впорядкуванні рукописного матеріалу та в добиранні численних варіантів із друкованих джерел».

Андрій супроводжував батька в мандрівках, пов'язаних з читанням «Мойсея», сидів біля батька на сцені і перегортав йому сторінки обережно, щоб не збивати його з ритму.

Коли Андрій раптово помер від судоми І.Франко писав: «Я втратив в ньому не тільки найдорожчого помічника в

час недуги моїх рук, але й інтелігентного, високоосвіченого писаря».

Тарас Франко (9.03.1889, Львів – 13.11.1971, м.Київ) – кандидат філологічних наук, автор праць з франкознавства та класичної філології, відомий як письменник, літературознавець і педагог.

Петро Франко (15.11.1890, с.Нагуєвичі – 1941) на початку війни пішов добровольцем в Легіон УСС, був чотарем, в часи ЗУНРу був одним з перших українських летунів, засновник «Пласту», з 1922 року учителював у Коломийській гімназії, а в 1931 – 1936 рр. – інженер у Харкові. Після контракту повернувся додому, став членом НТШ, викладав у таємному українському університеті. Петра Франка обрали депутатом Народних Зборів трудящих Західної України. Збереглися фотографії з того часу. Не збереглися тільки учасники Зборів. Вони були винищені. Петра Франка перед знищенням обирають ще депутатом Верховної Ради УРСР, був директором музею І.Франка. На початку війни при відступі радянської армії його, без особистої на це згоди, евакуювали на Схід разом з іншими місцевими активістами, в тому числі з академіком Кирилом Студинським. Відтоді сліди за Петром Франком пропали. Існують найрізноманітніші версії про його загибель, але перевіркою жодна з них не підтвердилась. Єдине точно відомо – за ним приїхала машина і його забрали. Ймовірно, загинув по дорозі на Схід десь під Тернополем.

Анна Франко-Ключко (3.09.1892, Львів – 24.04.1988, Торонто) – закінчила жіночу учительську семінарію, але учительської посади їй не дали. Брала участь у боротьбі за український університет у Львові. Перед Першою світовою війною закінчила спеціальні медичні

курси сестер милосердя, які провадив відомий вчений Євген Озаркевич.

Побоюючись за долю доньки, на початку війни Іван Франко відправив її до родичів у Київ. В 1919 році вийшла заміж за лікаря Петра Ключка. Після закінчення війни сім'я Ключків жила в с.Довгому, а в 1936 сім'я Ключків змушена була покинути Закарпаття і тікає до Відня, а з закінченням Другої світової війни тікає ще раз – у Канаду. В останні роки життя Ганна Франко мріяла приїхати на Україну. Двічі була на Україні. У 1967 вона відвідала село Криворівня і написала: «Відвідини в Криворівні, в музеї Івана Франка навіяли на мою душу сумні і радісні спомини, на мою маму, на мого батька, на часи дитинства і ранньої молодості. Спомини, які понесу з собою через широкий океан до Канади, де мої діти, але моє серце, свою любов залишаю тут, в моїй рідній Батьківщині – Україні. Криворівня, 1.07.1967 року».

Чи відпочивав Франко у Криворівні? Ні! Він працював, перебуваючи тут, написав ряд творів: оповідання «У кузні», повісті «Як Юра Шикманюк брив Черемош», «Великий шум», поезії «Блюдитися біса полуденного», «У безсонну ніченьку», поему і оповідання «Терен у нозі», а також здійснив ряд перекладів: переклав вірш Пушкіна «Посланіє в Сибір», «Старокитайську народну пісню», «Іспанські романси», «3 старошотландських балад», «3 старонорвезьких балад», написав передмови до збірки «Добрий заробок» і до «Старошотландських балад».

Усі ці твори експонуються у вітринах музею.

Під час перебування в Карпатах І.Франко посилено працював. Він постійно слідував за політичним життям, поштар приносив йому газети, листи, книги, рукописи.

Привертає до себе увагу перше видання збірки Івана Франка «Добрий заробок та інші оповідання» (Львів, 1902), передмова якої була написана у Криворівні 15 серпня 1902 року.

У цій передмові письменник розкриває свою творчу лабораторію, говорить про історію написання багатьох своїх творів.

А в листі до дружини від 28 серпня 1907 року він повідомляє:

«Я тут наразі відпочиваю від деякої духовної роботи і не почуваю до неї потреби. Читаю я й хлопці мало, майже нічого, крім газет», – а далі, начебто заперечуючи самому собі, письменник продовжує: «...та ось я прочитав «Записки Наукового товариства Шевченка», останній том... Хлопці приповідок не записують, а я записав кількадесятків від бабки Бурачинської та від гуцулів».

Про етнографічні дослідження, які проводив І.Франко в Криворівні, свідчить його лист до літературознавця В.Доманицького, в якому просить списати зміст рукописної збірки народних пісень Ходаковського і надіслати в Криворівню.

Отже, коло зацікавлень І.Франка під час перебування в Криворівні дуже широке. Він працює над своїми науковими творами, досліджує фольклор, листується з вченими з різних країн, виношує задуми нових творів.

В останні роки свого життя, починаючи з 1908 р., письменник приїжджає вже хворим, паралізованими руками. Але, незважаючи на те, що руки були скуті, Франко працював до останньої хвилини свого життя. Ви побачите на фотографіях письменника 1910, 1912 р.р., коли Франко диктує свої твори вчителю Завадовичу: переклади з німецької мови, оповідання Якова Каро «Беатта і Гальшка».

Сучасник Івана Франка Федір Ількович Харчук показує те джерельце, де письменник лікував свої хворі руки. Оті світлини зробив Якіб'юк Василь Григорович.

Літературна спадщина Івана Франка: 6 тисяч творів, знавець 14 іноземних мов, перекладач з 9, більше 60 авторів зарубіжної літератури.

І коли у 1965 році в нас перебував письменник Олесь Гончар, то він тоді так сказав: «Тарас Шевченко і Іван Франко – це два могутні крила, які винесли українську літературу на простори світові».

З 1902 по 1914 роки в Криворівні перебував історик, письменник, згодом Перший Президент України Михайло Грушевський. Спочатку зупинявся у церковного брата Пилипа Зеленчука, а в 1906 році – в пана Владислава Пшибиловського придбав віллу з півторагектарним полем, прекрасним видом на Чорногору. У цьому ж році громада купила цю хату в Пилипа Зеленчука під хату-читальню «Просвіта».

В 1917 році, коли був Брусилівський прорив, російські війська відступали і спалили будинок Михайла Грушевського, хату-читальню «Просвіта», школу. Завідував хатою-читальнею «Просвіта» сучасник Івана Франка Потяк Микола Іванович.

МЕМОРІАЛЬНА КІМНАТА

Усе, як рік тому, у цій кімнаті –
Низенький стіл, перо та каламар.

А.Малишко

Народне мистецтво вабило творчу фантазію І.Франка. Письменник, буваючи у гуцульських хатах, цікавився побутом горян, милувався їх різьбою та вишивками, майстерно зробленими предметами хатнього вжитку.

У цій кімнаті-музеї відтворено інтер'єр меморіальної кімнати за словами тих, хто пам'ятав, у кого в пам'яті закарбувались часи Каменяра.

Василь Якіб'юк займався різьбярством, фотографуванням та народним лікуванням. Живучи у В.Якіб'юка І.Франко нічого не змінював в обстановці кімнати.

Сьогодні меморіальна кімната, що збережена у незмінному вигляді, приваблює відвідувачів цікавими експонатами.

Приваблює відвідувачів чудова піч, складена з кахлів Косівських умільців Бахматюка, Кошака (1874 р.). Є тут меморіальні речі: ліжко, на якому спав І.Франко, крісло, маленький столик, годинник, різьблений дерев'яний топірець, який Василь Якіб'юк подарував письменникові. Канапа (ослінчик), на якій сиділи Леся Українка, Ольга Кобилянська, Михайло Коцюбинський, Володимир Гнатюк, Гнат Хоткевич. Дерев'яні тисовий стіл, скриня кінця XVIII століття, мисник, жердки для одягу. На миснику розміщені керамічні і дерев'яні миски, дерев'яні ложки, дзбанки, різьблені барильця. Біля печі – горщик, триніжки, водоніски.

На підлозі стоять бочівки, куделя, колотівка. На жердині – гуцульський одяг: весільні гуля і манта, сардаки, киптарі, вишивані сорочки, запаски, капці. На стінах фотографії Якіб'юків Василя і Анни, картина «Похорон гуцула» невідомого художника, старовинні ікони, топірці, вибивана тобівка.

Відвідувачі подовгу зупиняються у цій кімнаті, яка відтворює інтер'єр гуцульської оселі кінця XIX – початку XX століття, дивуються майстерності народних умільців.

КІМНАТА 1

Здаля десь чути гомін Черемоша,
Гуцулка йде прикрашена вінком.
Навколо буків і смерек сторожа...
Тут стрілись Коцюбинський із Франком.
О.Новицький

Кінець XIX – початок XX століття. Криворівня, так би мовити, була своєрідною столицею-літнівкою, де в той час жили і відпочивали найкращі сини і дочки нашого письменства.

Експозиція цієї кімнати розповідає про перебування у Криворівні та інших селах відомих діячів української культури та про їх зустрічі з І.Франком.

Ще на початку XIX ст., мандруючи по Галицькій і Закарпатській Русі, Яків Головацький у 1839 році зупинився у священика Андрія Бурачинського і познайомився з його дочкою Марією Бурачинською. У 1843 році прибуває до Криворівні, одружується з Марією Бурачинською.

Відвідувала Криворівню і Леся Українка. У 1901 році вона перебувала у Кімполунзі, в Ольги Кобилянської, і за її порадою в липні місяці разом з Климентом Квіткою поїхала на лікування у гірське село Буркут, де є залізни мінеральні води.

По дорозі у Буркут Леся Українка на тиждень зупинилась у Вижниці у Анни Москви, чекаючи телеграми з Буркута про наявність вільних місць. Далі півтора доби перебувала у Яворові в родині Ольги Окуневської – учениці композитора Миколи Лисенка, а 22 липня прибула до Криворівні, де її зустріли родини Івана Франка і етнографа, вченого, дослідника Гуцульщини Володимира Гнатюка. Зупинилася вона у резиденції Олекси Волянського. 23 липня виїхала до Жаб'я, де переночувала одну ніч, і 24 липня

прибула до Буркута. Там вона лікувалася 37 днів. В одному з листів до свого батька писала, що якщо не допоможе мені цей клімат, то не знаю, якого шукати іншого.

Тиждень у товаристві Лесі Українки в Буркуті провів І.Франко. І.Франко і Леся Українка вели розмови на літературні і політичні теми, ділилися творчими задумами. Як видно з листа, І.Франко погодився написати передмову до німецької збірки оповідань О.Кобилянської. На прохання І.Франка в Буркуті Леся Українка переклала на українську мову власну статтю «Современная общественная драма», що була написана для петербурзького журналу «Жизнь», передала для друку в «Літературно-науковому віснику» вірші з циклів «Ритми» і «Хвилини». Щиро заприятелював І.Франко і з чоловіком Лесі Українки – музикознавцем К.Квіткою. І.Франко часто наспівував народні пісні. З його голосу К.Квітка записав 32 народні коломийки і опублікував їх у збірнику «Українські народні мелодії». Про велику дружбу між письменниками свідчить лист Лесі Українки до І.Франка, писаний у серпні 1901 р.: «Нам тут дуже бракує Вас... і Вас (се найбільше), і Ваших пісень, і – Ваших спругів!..».

Експонується фотографія виду Буркута з автографами Лесі Українки і Івана Франка.

Володимир Гнатюк, закохавшись у замріяні верховини, захопив цим краєм багатьох письменників і в першу чергу Михайла Коцюбинського і Гната Хоткевича. Коцюбинський перебував в у цьому селі тричі в 1910-1912 рр.

Зупинявся на правому березі Черемоша в дяка Михайла Мойсейчука. Збирав перекази, легенди, на основі яких і написав повість «Тіні забутих предків». За його повістю у 1963 р. тут знімався фільм. Автором сценарію письменник Іван Чендей, режисер Сергій Параджанов,

актори – Іван Миколайчук, Лариса Кадочникова, Спартак Богашвілі, Тетяна Безстаєва, а в масових сценах – мешканці Верховини і Криворівні.

У листі до Максима Горького від 16.07.1911 року Михайло Коцюбинський із Криворівні писав:

«Весь час проводжу в екскурсіях по горах, верхи на гуцульському коні, легкому і граціозному, як балерина. Побував у диких місцях, доступних не багатьом, на полонинах, де гуцули-номади проводять із своїми стадами ціле літо. Коли б ви знали, яка велична тут природа, яке первісне життя! Гуцули – оригінальний народ з багатою фантазією, з своєрідною психікою... Скільки тут красивих казок, переказів, повір'їв, символів. Збираю матеріали, переживаю природу, дивлюсь, слухаю і вчусь».

У експозиції подані фотографії М.Коцюбинського, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Осипа Маковея, Дениса Лук'яновича, Антона Крушельницького, Михайла Козоріза, художників Івана Труша, Михайла Жука, Фотія Красицького (небожа Шевченка), етнографів Володимира Шухевича, Володимира Гнатюка. У вітринах – твори Гната Хоткевича, Лесі Українки, копії листів Михайла Коцюбинського, твори Станіслава Вінценза та статті про Вінценза. На стіні поміщені фотографії матеріалів та учасників міжнародного симпозіуму «Станіслав Вінценз – Україна і європейська культура» (1991 р.). Біля стін на підлозі розкладне крісло, на якому відпочивав М.Коцюбинський, сак, яким ловив рибу І.Франко. На полиці розміщені постолі, чоботи в гармошку на рипах, дерев'яне сідло (тарниця), бордюг (рюкзак). На жердці висить гуцульський одяг, бесаги, ліжники, а також гуцульські музичні інструменти: трембіта, роги, цимбали, роботи сучасника І.Франка Юрія Данилюка.

Протягом шести років в Криворівні жив і працював Гнат Хоткевич, який був учасником барикадних подій Харкова і Москви 1905 року і змушений був нелегально виїхати у Галичину.

«Приїхав туди яко наг, яко благ, яко нести нічого. Але – з бандурою. Голубонько-бандуро!

Служила ти мені в чумацтві,

Служила в козацтві,

Послужи і в бурлацтві...» – писав Гнат Хоткевич.

А на Гуцульщину попав завдяки Гнатюкові Володимирові. І сталося це надзвичайно просто. Надходило літо, я й питався Гнатюка: куди би порадили поїхати на літо? А от їдьмо на Гуцульщину, до Криворівні. Я там буваю щороку й кращого ніхто не міг би порадити, бо кращого нічого й у світі немає... «Ну що ж оповідати про Гуцульщину й про те враження, яке вона на мене зробила, я тут не буду і скажу тільки коротко, що як роззявив рота від здивування, прибувши на Гуцульщину, то так із роззявленим ротом і ходив шість років. І, думаю, кожний так на моєму місці», – згадував Хоткевич. І в 1910 році у селі Красноїлля – сусідньому Криворівні через Синиці – з неписьменних гуцулів організував Гуцульський народний театр, з яким їздили і ставили вистави в Чернівцях, Львові, Коломиї, Кракові, Москві, Миколаїві, Одесі, більше, ніж 62 містах і селах Галичини.

Про наш край Гнат Хоткевич сказав так:

«Гуцульщино! Сей край невичерпаної краси, перлино в нашій затраченій короні! Місце скарбів художніх натхнень, джерело будучих наших багатств артистичних...»

На стіні розміщені фотографії Гната Хоткевича та перших учасників Гуцульського театру, організованого Хоткевичем.

КІМНАТА №2

А як мільйонів куплений сльозами
День світла, щастя й волі засвітає,
То, чень, в новім великім людськім храмі
Хтось добрим словом і мене згадає.

І.Франко

У експозиції кімнати представлені документи і матеріали, що розповідають про вшанування пам'яті Каменяра на Гуцульщині. Цікава історія експонованої кам'яної плити, на якій висічені слова: «В честь Іванові Франкові – Гуцульщина. 1916 – 1926».

Гуцули згадують про Франка з вдячністю. Тому, в 1926-у році, з нагоди 10-ліття його смерті, справили вони камінь і 9.07.1926 по молебні та вічу, яке відбулося на садибі Якіб'юка під явором, занесли його та вмурували в скелю. Але велика катастрофа – повінь 1927 року зірвала дорогу до скелі. Коли польські сапери прийшли розсаджувати скелю, тоді Василь Якіб'юк з допомогою трьох людей привіз пам'ятник до своєї хати, але в 1944 році під час військових дій цей пам'ятник розбили і зникла плита. А в 1969 році була повінь, вода вимила криївку, де було заховано плиту, яка зберігається в експозиції музею.

А другий – советський, як згадував у своїх спогадах Василь Якіб'юк: «Зайнявся ним большевицький районний голова з Жаб'я. Він найняв двох наших людей і вони його зробили. Був якийсь мітинг? – Не було жадного. Привіз його голова громади, повісив корогву і – по параді. А потому приїздили якісь комісари та жиди та й дивились на зірку». Цей пам'ятник – обеліскової форми камінь, з таким написом: «Видатному українському письменнику І.Я.Франко. Р.1856 – П. 1916».

Над написом замітите ще слід від серпа і молота (на цьому місці чиясь добра рука нарисувала хрест).

Численні матеріали розповідають про сьому чергову наукову конференцію, яка проводилася у 1962 році в селі Криворівні і була присвячена дальшим дослідження літературної спадщини І.Франка. Організатором проведення конференції був Львівський національний університет ім.І.Франка.

До мальовничого села Криворівні прибули науковці Києва і Львова, викладачі Дрогобицького, Луцького, Івано-Франківського інститутів, Чернівецького університету, художники, письменники, мешканці навколишніх сіл.

Протягом двох днів слухали присутні цікаві доповіді про життя і творчість І.Франка. Учасники конференції зустрічалися із сином І.Франка Тарасом, донькою М.Коцюбинського Іриною, дружиною Марка Черемшини Наталею Семанюк, дружиною Гната Хоткевича Платонідою Володимирівною, письменницею Ольгою Дучемінською, ректором ЛНУ ім.І.Франка Євгеном Лазаренком.

Учасників конференції вітали учні Криворівнянської школи, своїми спогадами про великого Каменяра поділився з присутніми І.Марусяк. Він передав конференції копію плити «В честь Іванові Франкові – Гуцульщина». Іван Марусяк тоді сказав, що це – дарунок від малого каменяра – Великому Каменяреві.

На стінах розміщені фотографії місцевих старожилів, сучасників Івана Франка та їхні спогади Василя Якіб'юка, у якого найдовше жила сім'я Франка. Він згадував про письменника «Франко пізно клався спати – о 10-11, вставав рано, десь вже о 5 год., зібрався, з'їв снідання, кошик на руку і на гриби. Лише приніс, зараз – до праці. Читав

мало, сидів під явором і диктував мені, я записував, подав, що з давнього століття дату, рік, лічбу, де було, як було без книжки, обернеться, а я подивлюсь до книжки, чи то правда, чи не змилився. Але ніколи не замилився, голову мав велику, як брав давні століття, то все з голови».

Цікавий був дідусь Цвілинюк Василь Гнатович. За життя письменника працював листоношею. Часто бачив, коли І.Франко і М.Коцюбинський сиділи біля хати-гражди Параски Харук, яка прожила 103 роки. У 1965 році померла. Коли помирала, скликала синів, зятів. І одному з зятів заспівала: «Миколаю, я вмираю, палай за горівкою. Та не неси кватирочку, а неси берівку». І через кілька хвилин спочила. Коли їй виповнилося 100 років, львівський поет Роман Кудлик запитав: «Бабусю, як ви прожили своє життя?». Параска Миронівна відповіла: «Ей, синку, в одні двері зайшла, через другі двері вийшла. Я, синку, пережила дві війни. Най буде мир! Най буде мир!» Парасці Харук Роман Кудлик присвятив вірш «Хай буде мир». Під час святкування 100-річчя від дня народження Великого Каменяра згадувала: «Сидів зо мною, розпитував про горян, про життя людей. Любив пересиджувати на камені недалеко від моєї хати, а в чуркальці мочив свої хворі руки».

Микола Іванович Потяк згадував, як він хотів виїхати до Канади, але Франко відмовив його і пригадував слова поета, який говорив, що щезнуть межі, що помежували чужі між собою, згорне мати своїх діток теплою рукою».

Фотографії в експозиції відображають великі торжества з нагоди ювілеїв.

У вітринах експонуються давні вишивки села Криворівні, твори І.Франка мовами народів світу.

На стіні висять цимбали та фотографії сучасника письменника Юрія Данилюка, який виготовляв гуцульські музичні інструменти, зброю.

На різьбленому столі встановлені керамічні роботи народного майстра Кікота з міста Косова до творів І.Франка, малюнки Параски Плитки-Горицвіт, присвячені Лесі Українці, рукописи її творів, витинанки.

Донедавна в урочищі Кізій Камінь росла столітня ялиця, під якою любив відпочивати письменник, збирав коло себе гуцулів, говорив з ними, слухав їх співучу мову. Багато учасників такого спілкування потім згадували, що І.Франко у розмовах передбачав, що зійде колись сонце над цією землею і мати пригорне своїх діток вільною рукою. Ці місця навіяли натхнення у криворівнянської народної поетеси, художниці, самобутнього самородка Параски Плитки-Горицвіт, що вилились у її пісні «У Франковому гаю».

Я знову з весною, я знову з красою,
І мрію, й люблюсь ніжністю гірською,
Тай думку думаю, навіть нелегкую,
Наче ті дерева, що терпіли бурю.

Як добре сьогодні, коли в гаю мирно,
А в серці людському відчуття приємне...
Нехай вогні голубині, життєві обнови
З веснінням будуть в ліриці Франковій».

Образ Каменяря свято бережеться в народних легендах, переказах, коломийках та колоритних співанках, які переходять з уст в уста. Щиросердечністю сяють коломийки Параски Плитки-Горицвіт, які є найдорожчою згадкою про письменника:

Сплету вінчик з барвіночку з синіми дзвінками,
Тай пам'ятник закосичу Франкові для слави.
Заспіваю співаночку простого звичаю,
По-гуцульски усі слова тай повикладаю.
Давно сліди заросли гірською травою,
Куди ішов Іван Франко тихою ходою.
Але пам'ятка в народі буде вічно жити,
Єк учів поет великий рідний край любити.
Не раз сонечко сходить на гори високі,
А поет з дітьми виходит по гриби в толоки.
Любив поет гірські плаї та й гуцульські діти,
Любив з ними у гурточку ни раз посидіти.
Любив поет простий нарід, любив з ним бувати,
Говорити та й про долю людську записати.
Нираз серце говорило щирими думками,
Що засвітит єсне сонце над цими верхами.
Прийде час, що рідна мати вільною рукою
Всіх дітий пригорне щіро до серця з любов'ю.

Стоїть хатка зак'єтчена та й думку думає,
Тай в тій хаті гуцульській муза пробуває.
А в тій хаті дух незламний з каменю твердого,
Що витесав Іван Франко для народу свого.
Я син твій, народе рідний, навіки з тобою.
Своє серце залишаю та й пісні з душою.
Стоїть хатка зак'єтчена, в ній Франкова слава,
Не одна тут людиночка з світу побувала.
Біля стіни на пеньочку стоїть кам'яна плита, яку
зробила Параска Плитка-Горицвіт з портретом Франка
під Франковою ялицею.

КИМНАТА №3

Безсмертний Каменяр,
Ти був незримо з нами,
Коли повстали ми й розбили скелю зла!
І з нами ти тепер, коли
Цвіте Україна.

В. Сосюра

На оновленій Гуцульщині вирости нові добротні хати, мов ті писанки, розкинулись по горбочках і красуються одна перед одною, витіснивши курні хатки. Гуцули мають змогу вчитися. Не тією стала Криворівня, якою була ще при житті Івана Франка, який писав у своїх поезіях:

«Стогін іде по селищах убогих,
Діти гуртами на задавку мруть,
Сіна нема й стебельця в оборогах,
Гине худібка, по долах розлогих
Воли ревуть».

З кожним роком все більше і більше відвідувачів зустрічає музей. Тут бувають гості з різних куточків нашої держави, світу. Приїжджають видатні вчені і письменники, художники і артисти, представники усіх професій, сини і дочки багатьох націй і народностей. На багатьох мовах світу зроблено записи у книзі відгуків.

Криворівня увіковічена не лише в літературі, але й у кіномистецтві. В цьому селі знімалися фільми «Іван Франко», «Михайло Коцюбинський», «Олекса Довбуш», «Тіні забутих предків», «Анничка», «Мавка», «Камінна душа», «Гуцульське весілля», «Час збирати каміння», «Грішна Дозя з Криворівні», «Великдень».

Як і раніше в цих «українських Атенах», або, як ще порівнюють, «українській Швейцарії» жили і працювали видатні діячі мистецтва, літератури і культури. Перед

другою війною і після війни в Криворівні побували письменники Олександр Довженко, Юрій Яновський, Іван Ле, Натан Рибак, Олекса Кундзіч, Михайло Стельмах, Максим Рильський, Любов Забашта, Андрій Малишко, Юрій Збанацький, Сергій Плачинда, Дмитро Павличко, Ірина Вільде, Агата Туринська, Іван Драч, Володимир Яворівський, Степан Пушик, Марія Матіос та ін. Олесь Гончар писав: «Зачарований Криворівнею, вітаємо цю красу Карпат, що мовби зберегла на собі погляд ясных очей великих синів і дочок нашого народу».

Російські письменники С.Сартаков, В.Закруткін, перебуваючи тут, записали: «В ряде великих имен, на которых складывалось мое творческое мировоззрение, всегда занимал особое место и Иван Франко. И я счастлив сейчас тем, что побывал в одном из заветных мест, любимых Иваном Яковлевичем. Когда оглядываешь эти прекрасные горы и долины, еще лучше понимаешь душу поэта, патриота, свободолюбца».

«Мы склоняем головы перед Иваном Франко, великим художником, чьи немеркнущие творения давно перешагнули границы государств, учат и всегда будут учить людей правде, человечности, всему доброму и светлому».

А канадський громадський діяч, журналіст, письменник Петро Кравчук залишив такий запис: « У кожного щирого канадського українця є бажання відвідати Криворівню на Гуцульщині, в якій часто жили і перебували видатні діячі української національної культури: Іван Франко, Михайло Коцюбинський, Володимир Гнатюк, Гнат Хоткевич та ін. Я щасливий, що мав честь побувати з своєю сім'єю в хаті, поріг якої переступали велетні нашої літератури. Бережіть це святе місце. Хай вам щастить доля».

У 1993 році музей відвідав відомий політичний діяч Збігнев Бжезінський.

Президент нашої незалежної, самостійної держави України Віктор Ющенко написав у книзі відгуків в музеї: «Кланяюсь землі, яка пам'ятає сліди і дух Івана Франка. Людина, яка дарує до сьогоднішнього дня – приклад життя українського інтелігента».

У музеї проводяться Франківські читання, Міжнародні наукові конференції, конгреси, створено розділ експозиції «Станіслав Вінценз і Гуцульщина». На базі музею у 1991 році відбувся міжнародний симпозіум «Станіслав Вінценз – Україна і європейська культура», на якій була присутня дочка письменника Варвара Вандер-Вінценз (Швейцарія), син Андрій Вінценз (Німеччина), а також гості з Австрії, Чехії, Німеччини, Франції, Польщі і України.

На стінах експозицій фотографії письменників, фрагменти кадрів з фільму «Тіні забутих предків».

Афіші до 150-річчя від дня народження Івана Франка, ілюстрації художниці Марти Томенко до творів письменника, портрет Платоніди Володимирівни Хоткевич, художника Олександра Каравая, барельєфи портретів Івана Франка, Лесі Українки, Марко Вовчка, дипломні роботи студентів Косівського інституту декоративного мистецтва «Керманич».

У вітринах експонуються книги з автографами письменників, ювілейні запрошення, буклети, програми, значки, конверти.

Посеред кімнати стоїть різьблений стіл, диван роботи Косівських народних умільців.

До 150-річчя від дня народження Франка побудували новий виставковий зал, у якому представлено цікаві документи, матеріали про вшанування пам'яті Франка і

вченого на Гуцульщині. Прекрасно відтворив у своїх графічних і живописних картинах івано-франківський художник Ігор Деркач «Образотворча Франкіана по місцях Каменяра на Прикарпатті»: у Лолині, Івано-Франківську, Коломиї, Яблуневі, Нижньому Березові, Косові, Верхньому Ясеніві, Головах, Верховині, Буркуті, Криворівні.

Малюнки Параски Плитки-Горицвіт «Доля гуцулки» (105 малюнків), «З шаном до музи Івана Франка», «Весна у Франковому гаю».

Чимало місць Криворівнянського краю нагадують про І.Франка. До наших днів дійшли архітектурні пам'ятки: Церква Різдва Богородиці (1719 р.), резиденція Бурачинських і Волянських (Сонячна хата), на якій встановлені меморіальні дошки Лесі Українці та Івану Франкові, музей хата-гражда Палія і Параски Харуків – рідкісна пам'ятка дерев'яного житлового будівництва, музей-хата Параски Плитки-Горицвіт, музей Михайла Грушевського – видатного історика, першого Президента Української Народної Республіки.

Завдяки перебуванню Івана Франка Криворівня дістала неофіційну назву «Українські Афіни», адже часто до письменника, що жив біля Черемоша, щоліта приїздив хтось із славетних діячів української, російської і польської культур. Отже, саме Іван Франко навертав письменників і поетів, артистів і фольклористів на тему Гуцульщини.

«Він жив отут, над Черемошом диким», — писала Любов Забашта. – Він живе тут. У своїй оселі, у серцях гуцулів.

Та не лише музеї у селі Криворівня є пам'ятниками найкращим синам і дочкам нашого письменства. Все нове, що народилось у колись глухому гуцульському селі, увіковічує пам'ять борців за народну долю.

Вид на Жеб'є з Криворівні.
Фото поч. XX ст.

Вид Жеб'єго над Чорним Черемошем.
Фото поч. XX ст. Василь Якіб'юк

Криворівня. 1910 р.

Вид на церкву Різдва Богородиці та резиденцію
Бурачинських-Волянських. Фото Василя Якіб'юка 1910 р.

*Іван Франко. Таким був поет,
коли вперше у 1880 році
відвідав Гуцульщину*

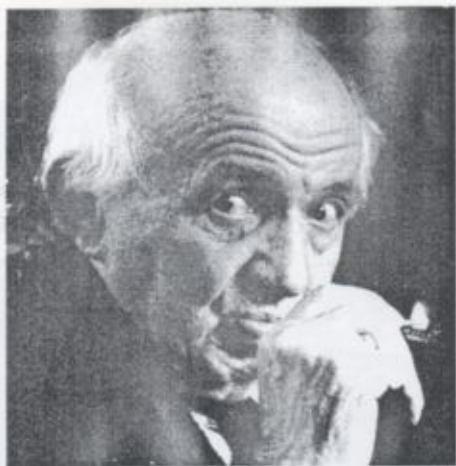
*Кирило Геник, вчитель
у Нижньому Березові*

*Хата Кирила Геника, в якого влітку 1880 року впродовж кількох
тижнів гостював І. Франко, с. Нижній Березів. З колекції П. Арсенича*

Михайло Грушевський. За рекомендацією І. Франка відвідав Криворівню у 1902 р., а пізніше там купив віллу і кожного року приїжджав на відпочинок

*Станіслав Вінценз.
Польський письменник*

Іван Куровець, лікар, громадський діяч з колекції П. Арсенича

Отець О. Волянський, парох с. Криворівні. У його домі збиралася українська інтелігенція Наддніпрянської України і Галичини, яка перебувала на відпочинку у Криворівні

*Михайло Павлик, письменник,
етнограф, видавець,
громадський діяч*

*Микола Колцуняк, учитель,
громадський діяч. Вчителював у
Яблуніві, Шешорах, Яворіві та
Кобаках. З колекції П. Арсенича*

*Анна Павлик, громадська
діячка.
З колекції П. Арсенича*

*о. Іван Попель, парох с. Довго-
поле. З колекції П. Арсенича*

*Василь Стефаник,
письменник*

*Денис Лук'янович,
письменник*

*Марко Черемшина,
письменник*

*Володимир Гнатюк,
етнограф, дослідник Гуцульщини*

*Іван Франко. Криворівня.
Фото 1910 р.*

І. Франко диктує учителю Завадовичу переклад з німецької мови оповідання Якова Каро «Беата й Гольшка». Криворівня, 1912 р.

*Іван Франко (в центрі) з Михайлом Коцюбинським
та Володимиром Гнатюком. 1904 р.*

*Олександр Олесь,
письменник*

*Гнат Хоткевич, письменник,
бандурист*

*Осип Маковей,
письменник*

*Ольга Кобилянська,
письменниця*

Леся Українка,
письменниця

Климентій Квітка,
фольклорист, музикознавець

Заклад капітальний в Буркуті.
Др. Иван Франко Леся Українка

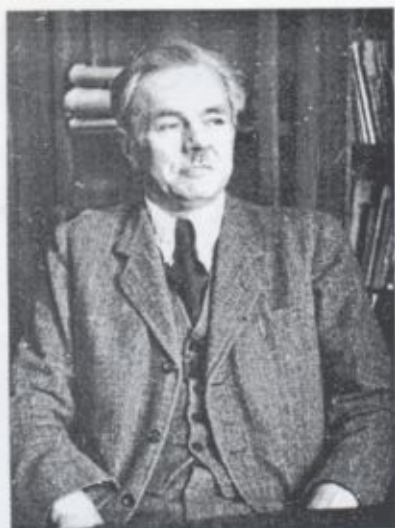
Поштова картка з автографами Івана Франка та Лесі Українки.
В серпні 1901 року І. Франко відвідав у Буркуті Лесю Українку, яка
відпочивала там разом з чоловіком Климентієм Квіткою
З колекції П. Арсенича

Сидять: 1-й ряд — Михайло Павлик, Євгенія Ярошинська, Наталія Кобринська, Ольга Кобиланська, Данило Лепкий (Марко Мурава), Андрій Чайковський, Кость Панківський; Стоять у другому ряді — Іван Копач, Володимир Гнатюк, Осип Маковей, Михайло Грушевський, Іван Франко, Олександр Колесса, Богдан Лепкий; стоять у третьому ряду — Іван Петрушевич, Філарет Колесса, Йосиф Кишакевич, Іван Труш, Денис Лукіянович, Микола Івасюк. Фото 1898 р.

*Портрет Івана Франка.
Довгополе, 1898 р. Худ. Іван Труш.
З фондів музею І. Франка в Криворівні*

*М.С. Возняк (1881-1954).
Академік АН УРСР, упорядник
спадщини. І. Франка*

*Іван Труш, художник.
З фондів музею І. Франка
в Криворівні*

*Антін Крушельницький,
письменник, громадський діяч.
З фондів музею І. Франка
в Криворівні*

*Іван Франко. Таким поет приїхав
із сім'єю у 1901 р. на відпочинок
в Криворівню*

Іван Франко з сім'єю

Тарас Франко
З колекції П. Арсенича

Петро Франко.

Анна Франко-Ключко,
З фондів музею І. Франка
в Криворівні

Андрій Франко

*Анна Франко-Ключко.
Криворівня, 7 липня 1967 р.*

*Анна Франко-Ключко, Олександр Синиця, Ольга Франко,
Василь Адамович. Криворівня, школа — 1967 рік*

Анна Франко-Ключко із невісткою, дружиною брата Петра Ольгою серед екскурсантів. Криворіжя 1967 р.

ІВАН ФРАНКО
ВЕЛИКИЙ
ШУМ

Павло

Ковалюк.

Твори І. Франка написані в Криворівні, — повість «Великий шум»

І В А Н К О В А Н К О

ЯК
ЮРА
ШИКМАНЮК
БРІВ
ЧЕРЕМОШ

Л. КОБЗУК.

ЛВІВ. 1923.

Оповідання «Як Юра Шикманюк брів Черемош»

Василь Якiб'юк, різьб'яр, лікар-самоук, фотограф, у якого зупинявся І.Франко з 1906 по 1914 рр. Фото 1908

Анна Якiб'юк, дружина Василя Якiб'юка, яка готувала їсти Франкові. Фото 1908

Василь Якiб'юк з дружиною Іриною. Фото 1902

Василь Якiб'юк з сином-гімназістом Миколою, який переписував твори Франка

Хата Пилипа Зеленчука, у якій протягом 1902-1906 рр. жив Михайло Грушевський, а в 1906 році громада села купила хату під читальню «Просвіта». Фото В.Якиб'юка

Культурно-освітні діячі Гуцульщини, з якими підтримував дружні стосунки І.Франко. Стоять зліва направо: 2-й П.Дудяк, 5-й О.Волянський з Криворівні, 6-й А.Арсенич з Ясенова, 8-й Яків Невестюк — лікар з Жаб'я; сидять учитель Т.Киселевський та інші. Фото Ясенів поч. XX ст.

Родина Бурачинських, Волянських, в яких гостював І.Франко. У центрі – З.Бурачинська, якій письменник присвятив поему «Терен у нозі»

Хата громадського діяча О.Волянського у с. Криворівня, де часто бували письменники Яків Головацький, І.Франко, М.Коцюбинський, Леся Україка, Ольга Кобилянська, Гнат Хоткевич, О.Олесь, Осип Маковей, М.Коріз, А.Крушельницький, Денис Лукіянович, Художники І.Труш, І.Северин, М.Жук, Ф.Красицький, етнографи Володимир Гнатюк, Володимир Шухевич, літературознавець Михайло Могілянський, польський письменник Станіслав Вінценз та інші.

Параска Харук – сучасниця Івана Франка (1862-1965)

*Хата П.Харук, де часто бува-
ли І.Франко і М.Коцюбинський*

Володимир Гнатюк з сім'єю. Криворівня. Фото 1910 р.

Володимир Гнатюк з рідними і знайомими в Криворівні. Стоять зліва направо Роман Волянський, Ірина Гнатюк, Тарас Франко, Ермі, Іван Боднар, Володимира Волянська, Олександра та Юрій Гнатюки; сидять Олена Гнатюк, Текля Боднар, Володимир Гнатюк; попереду стоять Марія та Лариса Боднарі; сидить Кикилія Волянська. Фото 1910 р.

Учасники Гуцульського театру. Львів 1911 р. Зліва направо І.Гелетюк, Д.Мегедин (Жаб'є) М.Танасійчук. Другий ряд: П.Шекерик-Доників, І.Мегедин, Г.Хоткевич, Д.Яселська, О.Ремез (режисер), М.Бровчук, стоять: Ф. Маротчак, Й.Гулейчук, І.Стусяк, М.Маротчак, Г.Гулейчук, І.Генсіцький, В.Крамарук

Зліва направо: письменниця Ольга Дучемінська, дружина Гната Хоткевича – Платонида Володимирівна, дружина Марка Черемшини – Наталія Семанюк, син Івана Франка, Тарас Іванович, ректор ЛНУ ім. І.Франка – Євген Лазаренко, дочка Михайла Коцюбинського – Ірина Михайлівна. 1962 р. с.Криворівня

Письменник Роман Іваничук і художник Петро Сазро під час зустрічі з дружиною Гната Хоткевича Платонидою Володимирівною в Коломийській СШ №1

Учні місцевої школи з учасниками сьомої франківської конференції: Наталією Семанюк, Платонидою Хоткевич, Тарасом Франком, Іриною Коцюбинською. Криворівня 1962 р.

*Відкриття пам'ятної плити в
Криворівні 1926 р.*

Сучасники Івана Франка Іван Плитка і Микола Потяк, Криворівня 1962 р.

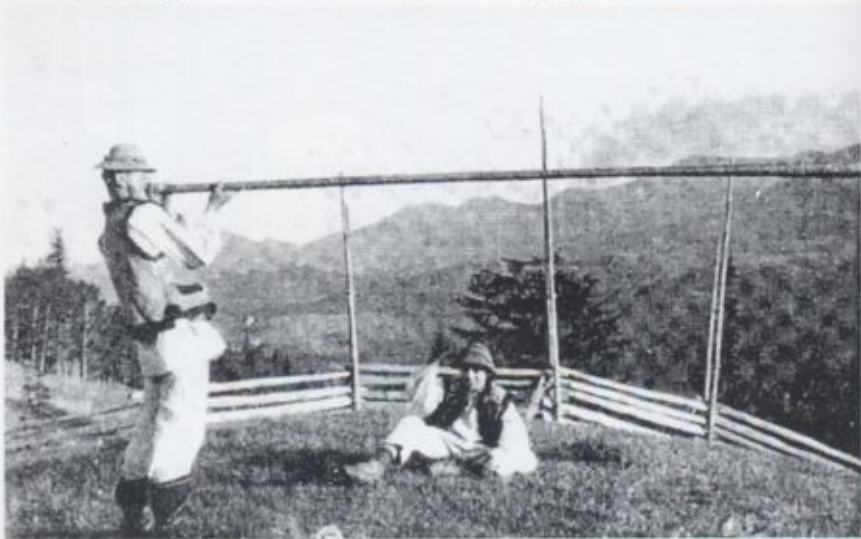
*Платонида Хоткевич підписує акт прийому музею І.Франка.
Грудень 1959 р.*

Платонида Хоткевич веде екскурсію студентам ЛНУ ім. Франка

Українські письменники – гості музею Івана Франка. Зліва направо: Петро Осадчук, Іван Драч, Олена Пронишин, Олександра Синиця, Володимир Яворівський, Олесь Лупій, Анатолій Славута Логвиненко, Сергій Бурлаков, Петро Мах, Микола Дзурак, Фото 1986 р.

Вид на село Бистрець

*Петро Готич з с. Бистриця,
який будував хату С.Вінцензу*

*Станіслав Вінценз і англійська письменниця,
на полонині Гаджина, село Бистрець 1932 р.*

Учителі і культурно-громадські діячі гуцульщини, які спілкувалися з І.Франком. На задньому плані з бородою Т.Кисилевський (1851-1936), який з 1873 р. учителював 43 роки в жаб'є-ільці та культурно-громадський діяч Б.Моровик (1880-1968)

Учні Кривопільської народної школи з своїм вчителем Богданом Заклинським (1886-1946), який добре знав Франка і записував на його прохання фольклор

Іван Франко
1856-1916

*І. Деркач. Іван Франко у Криворівні.
З фондів музею І. Франка в Криворівні*

«ДА СВЯТИТЬСЯ НАВІКИ»

Пам'ятник І.Франку в Косові

*Будинок адвоката Д. Кулика в Кутах
і меморіальна дошка на ньому*

У ЦЬОМУ БУДИНКУ
В 1901. 1905 РОКАХ
ПЕРЕБУВАВ ВЕЛИКИЙ
УКРАЇНСЬКИЙ ПИСЬМЕННИК.
РЕВОЛЮЦІОНЕР-ДЕМОКРАТ
І. Я. ФРАНКО.

ДА СВЯТИТЬСЯ НАВІКИ

Да святиться навіки всюдисущість Франкова
В палахливості думки, в непродажності слова,
В хлібі й небі знамена, в гарячїні ковадла,
В алфавїту корінні, в галузках абецадла,
Щоб були ми подібні до зорі на калині,
Щоб були ми потрібні споконвічно одинї,
Щоб світило нам сонце справедливе й розумне,
Щоб були ми безсмертні від колїски до трумни,
Щоб ми, зглибивши всесвіт, повертались додому,
Воскресали в народї, як весна, молодому.

Да святиться навіки працелюбність Франкова,
Невсипуца тружденність каменярьського слова,
Спрагота громадянства, співчутливості рана,
Завзятущість мужицька, ненатомність титана,
Щоб ми спокій забули, боязливї й ледаці,
Щоб нас жерло сумління, як шипшиновї хаці,
Щоб шукали ми в праці лікування од смерті,
Щоб опечаленї душі, ворожбою роздерті,
Ми сднали патхненням, прокипілим до споду,
Як землею вітчизни, як найменням народу.

Да святиться навіки генїальність Франкова,
Дивина й всемогуття найпростїшого слова,
Революції подих, непокори спекота,
Одержимість Мойсея, прямота Дон-Кїхота.
Щоб були ми відкриті й непохопні, як обрїй,
Щоб росли ми й зростали в запальчивості добрїй,
Щоб були ми народом у всесвітній родинї,
В яснїм розумї рїзні, в темнїм серці сдинї,
Непогасні на зорях, невтопленні на водах,
Духом правди великі і щасливі в народах.

Д.Павличко

*Церква у селі Криворівні,
яку відвідував І. Франко*

*Меморіальна дошка на церкві.
Отець Олексій Волянський, парох
села Криворівня з 1893 р. до 1923 р.*

*Пам'ятник Іванові Франку
у Криворівні біля музею*

*Музей Івана Франка
у Криворівні*

В.Якиб'юк з онуком біля пам'ятної плити

Святкування 100-річчя від дня народження Івана Франка. с. Крилорівня 1956 р.

Портрет Івана Франка. Худ. І. Труш, 1940

*Тематична таріль
«Захар Беркут»
(карбування на металі).
Автор Фурманець Ф. М.
З фондів музею Косівського
інституту декоративного
і прикладного мистецтва*

*Тематичний пласт
«Захар Беркут»
(рельєфна різьба, дерево).
Автор Козьма В. В. З фондів музею
Косівського інституту декоративного
і прикладного мистецтва*

*Пам'ятник Іванові Франку
у Верховині*

*Пам'ятний знак
Іванові Франку
у Нижньому Березові*

*Пам'ятник Іванові Франку
в Яблунові побіч вулиці, якою
жандарми вели поета босоніж з
Березова в Коломию. Тепер ця
вулиця носить ім'я Івана Франка*

*Меморіальна дошка
на колишньому
повітовому суді
у Яблунові, де був допита-
ний І. Франко після арешту
у березні 1880 р.*

І. Деркач. Іван Франко у Криворівні. З фондів музею І. Франка в Криворівні

І. Деркач. Іван Франко в сардаку. З фондів музею І. Франка в Криворівні

Перший пам'ятник Івану Франкові 1953 р. Скульптор Ніколишин

1856 — І.Я.ФРАНКО — 1956

АННА ГЕРАСИМОВИЧ

*Портрет, вишитий Анною Герасимович до 100-річчя
від дня народження Івана Франка, м. Косів.
З фондів Коломийського музею Гуцульщини*

*Портрет Івана Франка.
Автор Малявський Г.К.,
м. Косів. З фондів Коломийського
музею Гуцульщини. В овалі
вмонтовано 41 мідну пласти-
ну. На них в техніці олійного
живопису закомпоновано
портрети І. Франка, Т. Шев-
ченка, Л. Українки. Дивлячись
на пластини зліва — бачимо
портрет І. Франка, прямо —
Т. Шевченка, справа — Л.
Українки.*

*Портрет Івана Франка
(дерево, різьба).*

*Автори Федірко М.Ю.,
Іщенко О.І., м. Косів.*

*З фондів Коломийського музею
Гуцульщини*

*Портрет І.Франка,
(горельєф, кераміка).
Автор М. Совіздранюк,
м. Косів. З фондів
Коломийського музею
Гуцульщини*

*Таріль з портретом
І.Франка (кераміка).
Автор М. Совіздранюк,
м. Косів. З фондів
Коломийського музею
Гуцульщини*

*Тарілка з
портретом
І.Франка
(дерево, різьба,
інкрустація).
Автор Савченко І.М.,
м. Косів. З фондів
Коломийського музею
Гуцульщини*

*Шкатулка (дерево,
різьба). Автор Греш-
няк М.І., с. Брустури.
З фондів Коломийського
музею Гуцульщини*

*Шкатулка (дерево, різьба). Автор Грешняк М. І., с. Брустури.
З фондів Коломийського музею Гуцульщини*

*Таріль з портретом М. Павлюка (дерево, точіння, різьба).
Автор Фокшей Б. І., м. Косів. З фондів музею Косівського
інституту декоративного і прикладного мистецтва*

Куточок Криворівні

Учасники міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження І.Франка. Зліва направо: ректор ЛНУ ім. І.Франка Іван Вакарчук, Микола Дзурак, декан філол. ф-ту ЛНУ ім. Франка Ярослав Гарасим, онук Івана Франка Роланд Франко. Фото 2006 р.

*Їдуть та йдуть до музею численні небайдужі...
Літо 2006 р.*

*Сонячна хата, 105 років пам'яті Л.Українки.
Криворівня 22.07.2006р.*

*Онуки і правнуки роду Якова Франка. Зліва на право: іван Франко,
Рома Франко-перекладачка, Микола Дзурак, Штефан Франко.
Музей І.Франка, Криворівня 16 липня 2007р.*

Міжнародний науковий симпозіум «Станіслав Віценз — Україна і Європейська культура». Криворівня, музей І.Франка, 1991р.

На задньому плані зліва направо: син письменника Станіслава Віценза Андрій Віценз, дочка Барбара Вандер-Віценз, Рішард Лужний, стоїть професор ЛНУ ім. Франка Теофіл Камаринець, Клара Еліан Тірцелін, Микола Дзурак.

Виступає Теофіл Камаринець, 1991 р. Сидять: Клара Еліан Тірцелін (Франція), Микола Дзурак. Музей Івана Франка, с. Криворівня 1991р.

Учасники міжнародного симпозіуму Станіслава Вінченз – Україна і Європейська культура». с. Криворівня – вересень 1991р.

Учасники симпозіуму біля турбази Верховина. 1991р.

Отець Іван Рибарук висвячує новий виставковий зал. За отцем Іваном (зліва направо) Роман Ткач (голова Івано-Франківської облдержадміністрації) Іван Остафійчук (ректор Прикарпатського університету ім. В. Стефаника), Роман Федорак – начальник обласного управління культури і зеленого туризму, Ігор Шумега – голова Верховинської райдержадміністрації, Ярослав Кікінчук – голова Верховинської районної ради, Петро Олар поет, професор. Вересень 2006р. с. Криворівня

Урочисте перерізання стрічки до виставкового залу. Зліва направо Штиркало Ярослав – директор обласного Краєзнавчого музею, Роман Федорак – начальник обласного управління культури і зеленого туризму, п. Остафійчук – ректор Прикарпатського університету ім. В. Стефаника, Роман Ткач – голова облдержадміністрації, Ярослав Кікінчук – голова районної ради, Ігор Шумега – голова райдержадміністрації.

*Народний депутат України Віктор Ющенко біля музею Івана Франка.
Криворівня серпень 2004 р.*

*Присутні на відкритті меморіальної дошки Платоніди Хоткевич.
У вишитій сорочці дочка Гната Хоткевича Галина з Франції. 2002*

*Галина Хоткевич біля портрету
матусі Плантониди
Володимирівни – засновника
музею Івана Франка.
Криворівня вересень 2006 р.*

*Міжнародний науковий конгрес, присвячений 150-річчю від дня
народження Івана-Франка. Гості конгресу зліва направо:
Петро Олар – поет, режисер, Роланд Франко – онук Івана Франка,
Микола Дзурак – ст. науковий співробітник музею І.Франка.
с. Криворівня, вересень 2006р.*

Фрагменти експозиції меморіальної кімнати

Фрагменти експозиції меморіальної кімнати

Фрагменти експозиції залу

Фрагменти експозиції залу

Фрагменти експозиції залу

Фрагменти експозиції залу

Фрагменти експозиції кімнати 1

Фрагменти експозиції кімнати 2

Фрагменти експозиції кімнати 2

Фрагменти експозиції кімнати 2

Учасники міжнародного франківського конгресу присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка. с.Криворівня — вересень 2006 р.

Виступає письменник Микола Жулинський

*Пригощають караваєм учасників міжнародного франківського конгресу.
с. Криворівня — вересень 2006 р.*

Заступник голови облради Ю.Романюк, ректор Прикарпатського університету ім. В.Стефаника І.Остафійчук, сільський голова с. Криворівні В.Зеленчук, голова облдержадміністрації Р.Ткач, голова райдержадміністрації І.Шумега, директор обл. музею Я.Штиркало, начальник обл. управління культури і зеленого туризму Р.Федорак, голова райради Я.Кікінчук.

Музей садиба Параски Плитки – Горицвіт

Музей Михайла Грушевського

31 грудня 2007 року вшановується 130-річчя від дня народження Гната Хоткевича.

Протягом 6-ти років в Криворівні жив і творив Гнат Хоткевич (псевдонім — Гнат Галайда). До цього часу збереглася та старенька хатина над потоком у якій згодом судилося стати музеєм, даниною світлій пам'яті Хоткевичів. Але її ще потрібно купити. А до цього часу, в музеї Івана Франка, у тій кімнаті в якій працювала дружина Гната Хоткевича Гілатонида Володимирівна створюємо кімнату музею Гната Хоткевича, де була представлена експозиція по розділах: Хоткевич — бандурист, Хоткевич — письменник, Хоткевич — режисер і художник.

Гнат Хоткевич є одним з найбільш видатних письменників, мистців, учених, який дуже багато зробив у вивченні і популяризації Гуцульщини. Професор Іван Денисюк зі Львова сказав «Хоткевич прославив Гуцульщину — Гуцульщина Хоткевича».

На початку ХХ ст.. Хоткевич був учасником революційних подій 1905 року в Харкові і у Москві, але в умовах реакції змушений був емігрувати в Галичину. Нелегально перейти до Львова з сім'єю він звернувся до відомого вченого, етнографа, дослідника Гуцульщини Володимира Гнатюка: «Порадьте, куди їхати?» Гнатюк відповів: «Їдьте в Криворівню».

І тоді Хоткевич прибув до Криворівні, яка уже на той час була відомим місцем відпочинку і зустрічей визначних діячів науки, культури і літератури.

Краса гірської природи, оригінальність побуту та народної творчості, говірка гуцулів справили незабутнє враження на Хоткевича. Пізніше Гнат Мартинович напише: «Коли я прибув на Гуцульщину, то роззявив рота, шість років ходив з відкритим ротом і виїхав з відкритим ротом». В тижневику «Неділя» за 1911 рік пророчив: «Гуцульщина! Сей край невичерпної краси. Місце скарбів, художніх натхнень, джерело будучих багатств артистичних». Саме з тих народних джерел почерпнув ідею створення гуцульського театру і Гнат Хоткевич.

Якось Хоткевич на роздоріжжі Варятин зайшов до корчми і спостерігав, як два гуцули сиділи за столом і один одного делікатно припрошували: «Та ви, куме, золотенькі, срібненькі, чемні та намальовані. Та будьте такі ласкаві, випийте». У Гната Хоткевича склалося враження, що це справжні друзі. В дійсності це були кровні вороги сусіди. Коли ці гуцули вийшли на вулицю, Хоткевич підійшов до корчмаря і запитав: «Це справжні друзі?» «Сї — ні, — відповів корчмар. — Ви вийдіть на вулицю і подивіться, як один одного будуть чикрижити (битися топірцями)». Тоді у Гната Хоткевича зародилася ідея, що з гуцулів можна організувати гуцульську трупку. Він звернувся до великих театральних діячів, що хотів би з гуцулів організувати театр. Деякі особи поставились прихильно до ідеї створення гуцульського театру, інші іронізували: «З кого ви хочете складати театральну трупку? З неграмотних людей, що з роду сцени не бачили, не те, що самі не грали. Та гуцул як побачить на декорації намальовану смереку, то йому спиною захочеться почухатися». Але попри сумніви багатьох, в 1910 році в селі Красноіллі Гнат Мартинович організував Гуцульський театр. Спочатку Хоткевич

переклав на українську мову п'єсу Коженьовського «Верховинці», назвавши «Антін Ревізорчук», чим артисти дебютували на батьківщині Юрія Федьковича. Крім того в репертуарі Гуцульського театру були написані Хоткевичем п'єси «Довбуш», «Гуцульський рік», «Непросте», «Практикований жовнір».

З своїми виставами театр виступив у 61 містах Галичини, Львові, Миколаєві, Одесі, Москві, Чернівцях, Коломиї. В Кракові трупу Хоткевича вітав письменник Богдан Лепкий. Під час одного з виступів на краківській сцені стався випадок: скрипаль поклав скрипку на підлогу і хтось з акторів, наступивши не навмисно на інструмент, поламав її. Коли відбувалася дія бійки, передбаченої сценарієм, скрипаль кинувся до скрипки, а скрипка поломана. На сцені вчинилася справжня бійка. Та польська преса, помістивши похвальну рецензію на гру акторів, захоплено писала: «Ми такої гри ще не бачили!» Оригінальність і барвистість гуцульського одягу, щире виконання ролей на сцені, сповнені темпераменту гірські танці зумовлювали успіх трупи під час їх гастролей.

В 1912 році Хоткевич виїхав на Надніпрянщину, яка тоді була під Росією. Там його арештували, позбавили можливості займатися творчою роботою. У 1913 році Хоткевич клопотався про гастролі Гуцульського театру в Росії... «Залюбився я в Гуцульщину, не виходить вона мені з голови й день і ніч. І про театр свій гуцульський думаю, не хочу так сеї ідеї пустити марно. І здається щось мається робити нарешті, що то знайду я відповідні гроші, аби Гуцульський театр сюди перевезти та нашу красу людям показати». Здійснено цього наміру допомогла Марія Заньковецька.

Приїхали в Москву, ступили на Красну площу. Гнат Хоткевич каже: «Оце Москва Москвою, а гуцульська нога тут не ступала». А старий актор тетру Гондурак попихуючи люльку, усміхнувся і каже: «Ні, пане, тут був Довбуш!»

Хоткевич був добре знайомий з такими відомими культурними діячами як К.Станіславський, В.Немирович, Данченко, Сулержицький, Кніпер — Чехова та інші.

До речі, Станіславський мав намір поставити п'єсу Хоткевича «Довбуш», але цьому перешкодила Перша Світова Війна, розкидавши акторів по різних кінцях світу. В 1930-ті роки Хоткевич став однією з численних жертв геноциду проти українців.

Висока якість творів Г.Хоткевича продовжувала традиції Федьковича, Черемшини, Кобилянської, виявила нові можливості стилю, базованого на гуцулі змах, збагатила українську літературу оригінальним типажем, відображаючи ментальність гуцула, таким чином, художню палітру українського письменства.

М.Дзурак

Гуцульське село-музей Криворівня дивиться в завтра.

Верховинщина — центральний район Гуцульщини, розміщений у найвисокогірнішій частині Українських Карпат. Самобутня народна культура збереглась тут завдяки великій любові і повазі гуцулів до своїх предків, до своєї старовини, та значній природній ізольованості цього важкодоступного

і найвіддаленого гірського району Івана-Франківської області. В деякій мірі збережено давні етнологічні форми полонинського господарства та гірського лісівництва, традиційні звичаї і обряди гуцулів, що сягають далеких часів Галицько-Волинського князівства та Київської Русі.

Село Криворівня має багату історико-культурну спадщину. В селі зараз працюють: Криворівнянська сільська рада, Криворівнянська ЗОШ І-ІІІ ст. ім. М. Грушевського, у якій діє краєзнавча кімната-музей, Будинок культури, Літературно-меморіальний музей Івана Франка із новозбудованим Виставковим залом, Музей-садиба Михайла Грушевського і Музей-хата-гражда, що підпорядковані Івано-Франківському обласному краєзнавчому музею.

Справжньою окрасою села Криворівні є старовинна церква Різдва Пресвятої Богородиці (збудована 1719 року) і дзвіниця, що мають статус пам'яток історії та культури України.

Крім названих вище, освітніх, духовних та історико-культурних споруд, у селі Криворівня є ще цілий ряд цінних архітектурних та природних об'єктів й історичних місць, які повинні одержати заповідний статус пам'яток історії, культури і природи (місцевого, регіонального чи загальноукраїнського значення).

До цінних об'єктів Криворівні належать більше двох десятків архітектурних споруд, історичних місць та пам'яток природи, що органічно пов'язані із славним історичним минулим села.

Наведемо тільки короткий перелік основних визначних місць Криворівні — цього відомого історико-культурного осередку Гуцульщини, який можна назвати своєрідним селом-музеєм під відкритим небом.

— Громадський Літературно-меморіальний музей Параски Плитки (Горицвіт) — талановитої місцевої письменниці, художниці і філософа Гуцульщини. Виставка її художньо-літературних робіт присвячених Каменяреві та «Доля Гуцулки» експонується у виставковому залі музею Івана Франка, де є й куточок присвячений мисткині.

— Будинок плебанії династії священників Бурачинських-Волянських, у якому неодноразово бував Яків Головацький, зупинялись Іван Франко, Леся Українка та багато інших відомих українських діячів науки, літератури і мистецтва.

— Пам'ятний знак на тому місці, де 1745 року, на острах непокірних гуцулів, було вивішено одну із частин четвертованого тіла Олексі Довбуша, меморіальна каплиця та окремі меморіальні могили на сільському кладовищі.

— Каплиця, що споруджена в пам'ять про скасування панщини в Галичині 1848 року, біля центральної дороги, сучасна каплиця Пресвятої Богородиці в центрі села.

— Меморіальне місце на присілку Заріччя, на якому була хата Проця Мітчука, у якій шість літ проживав Іван Франко, та місце на присілку Боднарівка, де була хата Пилипа Зеленчука, у якій шість літ проживав Михайло Грушевський.

— Меморіальне місце на присілку Заріччя, де стояла хата Михайла Мойсейчука, у якій три літа жив і творив український письменник Михайло

Кошобинський і сімнадцять літ — український вчений, етнограф і фольклорист Володимир Гнатюк.

— Меморіальне місце на присілку Грашпарівка, де стояла хата Петра Потяка, у якій шість років жив і творив Гнат Хоткевич — український письменник, музикант, художник, організатор і керівник Гуцульського театру в селі Красноїллі. Щоб познайомитись із творчістю Гуцульського театру Гната Хоткевича, Криворівню відвідали видатні театральні діячі: Лесь Курбас, Костянтин Станіславський, Володимир Немирович-Данченко.

— Меморіальне місце на присілку Царина, де в ІХ — на поч. ХХ ст. стояла родинна вілла Станіслава Вінченца — відомого польського письменника, автора епічної тетралогії про Гуцульщину — «На високій полонині».

— Меморіальне місце в центральній частині села, де стояла родинна хата Ярослава і Василини Чуперчуків — відомих діячів гуцульської хореографії України.

— Житлова хата-гражда сім'ї Миколи і Калини Марусяків під горою Ігрець і хата-гражда сім'ї Василя і Калини Пунтяків на горі Кобилини, які є зразками високогірної дерев'яної архітектури Гуцульщини.

— Культурно-історичні місця в селі Криворівні, на яких відомий режисер Сергій Параджанов проводив натурні зйомки найтитулованішого українського кінофільму — «Тіні забутих предків» із Іваном Миколайчуком і Ларисою Кадочниковою в головних ролях.

— Архітектурні споруди Будинку культури і Співочого поля, що побудовані в гуцульському архітектурному стилі.

— Рельєф Криворівні являє собою унікальний природний амфітеатр, що повернутий строго на південь. Центральна частина села розміщена на підковоподібній рівнині (Кривій Рівні), а його гірська частина займає південні схили гір: Громової, Тарночки, Кичіри, Осіка та Ігреця (вони утворили собою природний гірський амфітеатр). Завдяки цьому тут утворився дещо тепліший мікроклімат.

— Важкодоступна гора Довбушанка із камяними Довбушевими Церквами та Коморами, у яких зимою ховались гуцульські опришки.

— Високий гірський хребет Ігрець, кам'яні розсипища та березовий праліс на горі Кізій Камінь.

— Скелі Франка і Грушевського обабіч річки Чорний Черемош на присілку Грушівка, що утворюють своєрідну камяну браму села з боку Верховини та Камінь Франка на присілку Заріччя.

— Сквер в центрі села, меморіальні осередки сосен і модрин поблизу центральної дороги та столітні дуби, кедри на території села Криворівні.

— Сучасне валило на потоці Бережниця, водозахисні дамби по обидва береги річки Чорний Черемош.

— Річка Чорний Черемош, яка срібною підковою огинає гору Буськівка, гірські потоки Ігрецький, Калинівський, Шпитеївський, Франкове Чуркало в центрі села, підземні водні джерела на присілках Царина і Заріччя.

— Вантовий автомобільний міст та дві підвісні кладки через річку Чорний Черемош в центрі села.

Всі ці об'єкти історії, культури та природи разом із прекрасними гірськими ландшафтами і багатьма іншими цінними етнографічними й екологічними об'єктами села Криворівні, становлять органічну цілісність і в комплексі повинні бути збережені для наступних поколінь.

Село Криворівня відоме тим, що до початку Першої світової війни, було улюбленим місцем праці і відпочинку тогочасної творчої і наукової еліти України, яка гуртувалась навколо Івана Франка і Михайла Грушевського. Саме духовно-культурний феномен цього українського села відзначив Володимир Гнатюк, назвавши Криворівню „Українськими Афінами”.

У 2006 році в Криворівні урочисто відзначили 150-річний ювілей геніального українського поета і письменника Івана Франка та 140-річний ювілей видатного українського вченого і державного діяча Михайла Грушевського, життя і творчість яких тісно пов'язані з історичним минулим Гуцульщини. В 2007 році відзначається 130-річчя Гната Хоткевича — відомого українського письменника, драматурга, музиканта, художника, творця Гуцульського театру в селі Красноілля.

В перспективі у Криворівні планується створити нові музеї: Криворівнянський парафіяльний музей, Літературно-етнографічний музей Михайла Коцюбинського і Володимира Гнатюка, Літературно-меморіальний музей Гната Хоткевича, Літературно-меморіальний музей Станіслава Вінценза, Хореографічно-меморіальний музей Ярослава і Василя Чуперчуків, Історичний музей села Криворівні.

Громадськість села пропонує надати цьому самобутньому гуцульському селу-музею Криворівні заповідний статус „Історичне село України”.

Іван Зеленчук, Філія „Гуцульщина” НДІУ.

Церква Різдва Пресвятої Богородиці в Криворівні

Церква Різдва Пресвятої Богородиці в нашому селі, найстаріша церква на Гуцульщині, яка ніколи не була закритою і в ній, протягом трьох століть відправлялися Богослужіння і молилися вірні. В цьому найбільша цінність нашої церкви. Особливу благодать і намоленість храму засвідчують всі, хто з відкритим серцем переступає поріг нашої святині, отримуючи душевне і тілесне зцілення, умиротворення душі. Вперше побувавши в церкві, прихожани застановлюються над особливою домашньою атмосферою. „Ніби вдома побував”. Не дивно. Ми приходимо в Дім нашої Матері Пресвятої Богородиці, саме її присутність, в поєднанні з кількасотлітньою молитвою вірних створили цей земний райський куточок.

Початок життя нашої церкви датується 1719 роком, про це є напис (схований під крівлею) над західним ганком. Існує переказ, що сюди, на пагорб, церкву було перенесено з присілку Заріччя, з протилежного боку р. Чорний Черемош, приблизно з того місця, де тепер стоїть новозбудована

капліця о.Піо. Тому достеменно невідомо чи 1719 р. це рік побудови церкви, чи її перенесення на теперішнє місце знаходження.

Церква є пам'яткою архітектури 18 століття. Вона має типову для Гуцульщини хрестовидну форму, збудована з дерева і вимушено була перекрита бляхою в 70-х роках минулого століття. Сьогодні стоїть питання про повернення їй повноти первинного вигляду — перекриття гонтою.

В храмі збережено церковні речі, вік яких сягає поза дві сотні літ. Поруч з церквою є ще одна пам'ятка архітектури — стара дзвіниця яка датується 1818 роком.

В останні роки було споруджено нову дзвіницю, зовнішню церковну браму біля центральної дороги і внутрішню — безпосередньо при вході на церковне подвір'я (архітектор Микола Процюк, житель с.Криворівні) які утворили гармонійне поєднання гуцульської архітектури давнини і сучасності.

Церква була і залишається духовно-культурним серцем села. Її стіни пам'ятають тих, хто тут молився. Найбільш відомою священничою родиною були Бурачинські-Волянські, які сотню літ служили в Криворівні. Засновник родини о.Андрій Бурачинський розпочав служіння в 1831 році і передав своєму синові Йосипові, спочивши в 1871р. на сільському цвинтарі разом з дружиною Теклею(1866р.) та тестем отцем Петром Павловичем(1861р.). Йосип передав служіння зятєві Олексію Волянському який був парохом Криворівні з 1893 по 1923р. Саме за Волянського Криворівня стала „Українськими Атенами” за словом етнографа Володимира Гнатюка, який, як і Яків Головацький були одружені на доньках криворівнянських парохів.

В 1901 році церкву відвідав з пастирським візитом Митрополит Андрей Шептицький (тоді єпископ Станіславівський), який написав послання гуцульською мовою „До моїх любих гуцулів”, пам'ять про цю подію увіковічена меморіальною дошкою на стіні церкви.

Разом з парохом та криворівнянами в церкві молилися Іван Франко, Михайло Грушевський, Михайло Коцюбинський, Гнат Хоткевич, Леся Українка та багато інших геніїв української культури, яким симпатизував і радо гостив у плеванії (церковному будинку) отець Олекса Волянський. Сьогодні на стіні плеванії розміщено дві меморіальні дошки про те, що в „Сонячній хаті”, як її було названо з легкої руки Михайла Коцюбинського перебували визначні гості.

Пам'ять про духовне і громадське служіння о. Олексі увічною меморіальною дошкою на стіні вітара церкви.

Справу духовного окормлення і національно-культурного виховання достойно продовжували в 30-тих роках о. Степан Гунчак, в 40-х роках о. Лука Дзьоба, в 60-х о.Мирон Жураківський, з яким на початку 60-х служив діячком сповідник віри, український патріот, церковний і громадський діяч Василь Романюк-майбутній Патріарх Київський і всієї Руси-України Володимир, його пам'ять теж увіковічена барельєфом.

Рішення про віддання шани цим церковно-громадським діячам були прийняті на Всеукраїнських науково-релігійних конференціях проведених у

Криворівні в 1997, 2002 та 2005 роках. Меморіальні дошки виготовив відомий скульптор Василь Вільшук.

В селі також діють, на віддалених присілках, новозбудовані церквіці Преподобного Іова Почаївського на присілку Багни, Преподобного Серафима Саровського Чудотворця на присілку Березово, та Великомученика Івана Сучавського на присілку Устя.

Парафія живе повноцінним духовним життям намагаючись відновити євангельський дух любові перших християнських общин. Широко застосовуються новітні методи роботи з дітьми та молоддю. Криворівнянська церква є чистим джерелом життя у взаємній християнській любові духовенства і вірних всіх конфесій, справжнім осередком християнської злагоди і любові.

Господь наш Ісус Христос і Пречиста Діва Марія щедро обдаровують своїх дітей, які приходять до старенької церкви в Криворівні благодатними дарами Святого Духа.

*Протоієрей Іван Рибарук
Парох с. Криворівня.*

ДОВІДКА ДЛЯ ВІДВІДУВАЧІВ МУЗЕІВ

Музеї відкриті щодня, крім понеділка,
з 10 до 18 години.

Адреси музеїв: 78710

С.Криворівня

Верховинського р-ну

Івано-Франківської обл.

Музей Івана Франка – центр.

тел. 8 (067) 1633510

8 (097) 8137970

8 (097) 9608921

Музей Михайла Грушевського на присілку

Усте-1 –Грушівка (біля моста)

тел. 8 (096) 3709690

Музей хата-гражда Харуків на присілку Заріччя

(за мостом навпроти церкви Різдва Богородиці)

тел. 8 (067) 8040895

Музей Параски Плитки-Горицвіт на присілку Грашпарівка

(вище церкви Різдва Богородиці)

тел. 8 (097) 3882892

Микола ДЗУРАК

Літературно-меморіальний музей
Івана Франка філіал Івано-Франківського
обласного краєзнавчого музею в Криворівні

Путівник

*Путівник видано при сприянні Верховинської
райдержадміністрації та ТОВ. «Аратта тур Карпати»*

Головний редактор
Художній редактор
Дизайн обкладинки
Світлини

*Петро Олар
Ольга Яремчук
Олега Шупляка
Василя Курищука,
Петра Олара
Людмили Зузяк
Віталія Стефурак*

Комп'ютерний набір
Комп'ютерна верстка

Видрукувано в МП "Еврика"

Свідоцтво Держ. реєстру: серія ІФ, № 10

Івано-Франківська обл., м. Косів

вул. Незалежності, 28

тел-факс: 4-51-69

"Лисаний Камінь"

Косів

2007

Здано до складання 9.07.07. Підписано до друку 27.09.07.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк офсетний. Тираж 1000 прим.
Замовне 222

Камі Грушківського

Ріка Чорний Черемош

Туркомглекс "Над потоком"

КРИВОРІВНЯ

КАРТА-СХЕМА с. КРИВОРІВНЯ

Фото та дизайн: О. Шупляк, 2006р. art@vav.ua